

Izbori i kršenje osnovnih sloboda

Od dolaska na vlast Srpske napredne stranke 2012. godine, atmosfera predizborne kampanje postala je sastavni deo dnevno-političkih dešavanja u zemlji. Vanredni izbori postali su gotovo redovna pojava, a funkcioneri/ke vladajuće stranke svako pojavljivanje u javnosti koriste za napade na nezavisne medije, novinare/ke, aktiviste/kinje i političke protivnike/ce. Neposredno pred same izbore, kada su političke tenzije povišene, takvi napadi se intenziviraju. Izuzetak nije bila ni kampanja pred izbore 2023. godine. Vanredni parlamentarni i lokalni izbori u nekoliko gradova i opština, uključujući i grad Beograd, raspisani su 1. novembra 2023. godine, a održani su 17. decembra. U tom periodu zabeleženi su brojni napadi na kritičare/ke vladajućeg režima, a u kampanju targetiranja bili su uključeni pro-režimski tabloidi i mediji.

Napadi na političke predstavnike/ce

Dragan Colić (64), opozicioni aktivista iz okoline Pirota, naveo je da ga je 10. decembra napao aktivista vladajuće Srpske napredne stranke (SNS). Prilikom napada, Colić je zadobio modrice i podlive. Colić je pretučen posle posete članova/ca „Pirota protiv nasilja“ selu Jalbotina, na čijem je događaju prisustvovao.

Iz Stranke slobode i pravde saopštili su da je jedan njihov aktivista napadnut. Adorjana Čizmara, iz okoline Vrbasa, napala su četvorica muškaraca 14. decembra dok je delio letke po sandučićima. Napadači su ga oborili na zemlju i tukli, a aktivisti je zbog povreda ukazana medicinska pomoć.

Dan pre izbora, napadnut je i član stranke Zajedno i antifašistički aktivista. U Novom Sadu dvojica muškaraca pretukla su Srđana Đurića, koji je tom prilikom zadobio povrede u predelu glave i vrata.

Noć pre izbora, na Zvezdari je napadnuta i povređena žena koja je trebalo da bude predstavnica stalnog sastava biračkog odbora ispred koalicije „Srbija protiv nasilja“. Na sam dan izbora, napadnuta je članica lokalne izborne komisije, takođe ispred koalicije „Srbija protiv nasilja“, u mestu Ruski Krstur u opštini Kula. Članica LIK-a je napadnuta nakon što je ustanovila da lica sa lažnim akreditacijama na biračkom mestu vode paralelnu evidenciju izašlih birača.

Napadi na profesionalne i nezavisne medije i novinare/ke, organizacije civilnog društva i aktiviste/kinje

Nezavisno i profesionalno novinarstvo u Srbiji postalo je jedno od najrizičnijih zanimanja, a atmosfera straha, orkestrirane kampanje i stalna targetiranja postali su sastavni deo novinarskog posla, što dovodi do opasne pojave normalizacije nasilja prema novinarima/kama. Napadi na medije postali su integralni deo predizbornih kampanja pojedinih partija, pre svega onih na vlasti, koji svako pojavljivanje u javnosti koriste za napade na kritički nastrojene medije sa ciljem diskreditacije njihovog rada.

Tako su predstavnicima/e vladajuće SNS, na samom početku predizborne kampanje, krenuli u kampanju protiv lista Danas. Povod za to bio je članak pod nazivom: „Albanac u Beogradu: Ko je Fahri Musliu, za koga Vučić govori da mu nije otac?“. Tendenciozno obmanjujući javnost o sadržini objavljenog teksta, predstavnici vlasti nizali su optužbe na račun Danas-a i njegovih novinara/ki. Tako je Ana Brnabić novinare/ke ovog medija nazvala „necivilizovanim sadistima i mrziteljima“, dok je ministar Tomislav Momirović otišao korak dalje i pretio Danas-u, rekavši „Dubrad najveća! Kakav neopevani šljam! Platićete za ovo i bićete i vi počišćeni na ovim izborima“. Izjava Tomislava Momirovića ukazuje na to da predstavnici/e vlasti stavljaju nezavisne medije u poziciju političkih protivnika želeći time da skrenu pažnju sa svih malverzacija o kojima jedino kritički i istraživački mediji u našoj zemlji izveštavaju.

Pritiscima i zastrašivanju direktno povezanim sa predizbornom kampanjom, bili su izloženi i novinari/ke na lokalnu. Danijel Radić, vlasnik zrenjaninske KTV je u dužem vremenskom periodu izložen pritiscima i napadima od strane, kako navodi, lokalnih kriminalaca povezanih sa vlastima u tom gradu. Radić je napade kojima je izložen redovno prijavljivao, međutim, pritiscima je bio izložen i od strane same policije, koja ga je, jednom prilikom, bez razloga zaustavila i testirala na prisustvo alkohola i drogi, a tada mu je jedan od policajaca sapštio da su „dobili naredbu i da se pazi do izbora jer je ovo privatna država i privatna policija“.

Targetiranje aktivista/kinja i organizacija civilnog društva prevashodno dolazi od strane najviših funkcionera/ki vlasti da bi se potom negativan narativ koji kreiraju širio putem prorežimskih tabloida. Negativne kampanje utiču tako i na povećanje broja fizičkih i verbalnih napada kojima su aktivisti/kinje i predstavnici/e organizacija civilnog društva izloženi u realnom porostoru. Sudski epilozi u takvim slučajevima najčešće izostaju, a počinioци ostaju nekažnjeni što naročito zabrinjava. Napadima su u predizbornoj kampanji dominantno izložene organizacije koje se bave demokratizacijom, izborima i javnim politikama.

Veljko Raković, građanski aktivista i jedan od organizatora protesta „Raška protiv nasilja”, napadnut je 29. novembra u tom gradu. Trojica nepoznatih muškaraca su presrela aktivistu, oborila ga na zemlju i šutirala. Raković je zadobio lakše telesne povrede.

Predizborni period obeležila je i kampanja inicijative „ProGlas” koja je okupila grupu uglednih intelektualaca/ki i javnih ličnosti koja je za cilj imala pozivanje građana/ki da izađu na izbore. U interesu svake vlasti, koja pretenduje da bude demokratska, bi trebalo da bude što veća izlaznost građana/ki na izbore. Izbori i organi vlasti koji se formiraju nakon izbora, u načelu bi trebalo da imaju i veći legitimitet što je veća izlaznost građana/ki na izbore. Ipak, vlast u Srbiji se osetila ugroženom ovakvom kampanjom, te je rešila da krene u obračun sa svima onima koji su na bilo koji način povezani sa „ProGlasom”. Napadi su najpre došli od strane predstavnika/ca vlasti, te su se tako zvaničnim saopštenjem na stranici Srpske napredne stranke oglasili Maja Gojković i Miloš Vučević. Potom su i drugi istaknuti naprednjaci na svojim društvenim mrežama, ali i u prorežimskim medijima iskoristili priliku da vređaju i targetiraju potpisnike/ce „ProGlasa”. Tako je član SNS-a Vladimir Đukanović, u autorskom tekstu optužio inicijativu da je „politički motivisan projekat sa ciljem mobilisanja glasača za Đilasovu listu”, a pokretače inicijative nazvao je „pseudo-elitom”. U kampanju se uključio i predsednik Vučić koji je optužio potpisnike/ce inicijative za usklađivanje sa „stranim agendama” i „delovanje protiv nacionalnih interesa”. Dalje je kampanja targetiranja nastavljena i putem prorežimskih tabloida, a brojne objavljene tekstove u ovim medijima karakteriše izuzetno kritički, konfrontirajući i često optužujući ton, koji inicijativu „ProGlas” predstavlja u negativnom tonu, dovodeći u pitanje motive, integritet i kredibilitet potpisnika/ca inicijative. Medijski prikaz inicijative „ProGlas” nudi uvid u isprepletanost politike i medija u zemlji. Na meti tabloida našle su se i tužiteljke Bojana Savović i Milena Božović, koje su potpisnice inicijative „ProGlas”. Pritisak izvršne vlasti na tužilaštvo preko tabloidnih glasila pokazatelj je opasnog pritiska na nezavisnost tužilaštva i sudstva u Srbiji. Nakon izjava funkcionera/ki SNS-a i orkestrirane tabloidne kampanje, targetiranje inicijatora „ProGlasa” nastavilo se i putem društvenih mreža. Na društvenim mrežama osvanuo je video snimak kojim se targetiraju potpisnici „ProGlasa”. U videu se potpisnici označavaju kao „domaći izdajnici”, „NATO lobisti”, „drugosrbijanci”.

Kolika je netrpeljivost predstavnika/ca vlasti prema inicijativi „ProGlas” govori i upad članova SNS-a na prvu tribinu inicijative. Na prvu tribinu u Zrenjaninu upali su funkcioner Srpske napredne stranke i zamenik gradonačelnika Zrenjanina Saša Santovac i narodna poslanica SNS-a Stanislava Janošević. Članovi SNS-a su prekinuli tribinu kada je krenulo da se govori o kineskoj fabrici „Linglong” i time su pokušali da izazovu reakciju okupljenih, koji na provokaciju nisu naseli te je tribina inicijative nastavljena. I službenici policije bavili su se onima koji su na bilo koji način povezani sa „ProGlasom”. Studentu i članu neformalne grupe „Studenti protiv nasilja” Pavlu Cicvariću i njegovim kolegama je na železničkoj stanici Prokop prišao policajac koji ih je, bez obrazloženja, legitimisao i fotografisao njihove lične karte. Studenti su bili na putu ka tribini inicijative „ProGlas” u Novom Sadu, a Cicvarić ovaj događaj tumači kao pokušaj zastrašivanja.

U nedostatku načina da se izbori sa ogromnom podrškom koju su građani/ke Srbije pružili inicijativi, vlast se okrenula tradicionalnom mehanizmu targetiranja nevladinih organizacija. Građanske inicijative su danima bile izložene orkestriranoj kampanji u provladinim medijima koji su masovno delili tekst prvobitno objavljen na portalu RT Balkan. U ovom tekstu, autorka „istraživačkim radom otkriva” da iza „ProGlasa” stoje Građanske inicijative zbog toga što je internet domen „ProGlasa” registrovala organizacija Građanske inicijative. Članak „otkriva” da je reč o Go out the Vote kampanji, što je od početka aktivnosti „ProGlasa” jasno komunicirano od strane „ProGlasa”. Ipak, pompenzivnim naslovima i ustaljenim frazama o „prozapadnim nevladinim organizacijama” i „stranim plaćenicima” mediji bliski vlasti su pokušali da diskredituju Građanske inicijative i „ProGlas”. Orkestrirana kampanja protiv Građanskih inicijativa došla je, slučajno ili ne, neposredno po objavljivanju istraživanja koje su Građanske inicijative objavile u saradnji sa BIRN-om. Istraživanje je pokazalo kako je mreža fantomskih organizacija izvlačila novac na javnim konkursima. Na ovaj način, samo iz Ministarstva za brigu o porodici i demografiju izvučeno je bar pet miliona evra tokom 2021. godine na konkursima namenjenim ženama, mladima i porodicama.

Pored Građanskih inicijativa i organizacija CRTA se na sam dan, ali i nakon izbora našla na meti predstavnika/ca vlasti i prorežimskih medija. Na sam dan izbora, posmatrači CRTE u Odžacima su napadnuti i tom prilikom im je uništeno vozilo, što govori o opasnosti i ozbiljnim posledicama do kojih javno etiketiranje neutemeljeno u stvarnosti, već u političkim motivima funkcionera/ki vlasti, dovodi. Neposredno nakon izbora i objavljivanja izveštaja CRTE u kojem se iznose dokazi o izbornoj krađi, ova organizacija našla se na meti pripadnika/ca SNS-a. Premijerka Srbije targetirala je organizaciju CRTA i optužila ih da „rade na destabilizaciji države”. Optužbe premijerke Brnabić dolaze nakon što je CRTA iznela dokaze o organizovanoj migraciji birača na dan izbora 17. decembra, što je uticalo na prekrajanje izborne volje građana, pre svega u glavnom gradu u kojem su snimljeni građani/ke Republike Srpske koji su autobusima dovoženi na glasanje u Beograd. Iz tog razloga, nakon izbora usledili su protesti, te se političke tenzije i kršenja ljudskih prava nisu zaustavila ni nakon izbora.

Postizborne tenzije

Mladi koji su nakon izbora izašli na proteste ispred Republičke izborne komisije (RIK) kako bi izrazili svoje nezadovoljstvo zbog prekrivanja izborne volje građana/ki Beograda, odmah su se našli na meti interesovanja službi bezbednosti i provladinih tabloida. Na protestu druge večeri snimljena je nepoznata žena kako na telefonu lista fotografije iz ličnih dokumenata mladih koji su se istakli na protestu dan ranije kada su kamere zabeležile njihovu debatu sa predstavnicima opozicije. Tabloidi su došli u posed slike sa biometrijske lične karte jednog od učesnika protesta, koja je mogla doći samo od policijskih službenika. Ovakvo ponašanje ne samo da je kažnjivo, već stvara atmosferu straha i represije među građanima/kama koji žele da se mirno angažuju u demokratskim procesima. Takođe ukazuje i na zloupotrebu policije, koja umesto da bude servis građana/ki postaje partijska tajna služba. Netrpeljivost prema mladima koji protestuju ispoljena je i na protestu 27. decembra, kada su dva mladića gađala studente/kinje plastičnim flašama, čašama i limenkama. Naročito zabrinjava tretman mladih ljudi u našoj zemlji, pogotovo onih koji javno, na kritički i slobodouman način promišljaju društveno-politička dešavanja i koji su spremni da se bore za demokratske vrednosti i bolje uslove života za nove generacije. Organi vlasti zloupotrebljavaju službe bezbednosti i putem tabloida targetiraju mlade ljude i time šalju poruku da ova zemlja ne samo da ne radi u interesu mladih već vrlo aktivno radi na njihovom odvratanju od namere da sopstvenu budućnost grade u njoj.

Kršenje osnovnih građanskih prava doživelo je vrhunac 24. Decembra 2023. godine, kada je policija upotrebila prekomernu silu prema okupljenim, nezadovoljnim građanima/kama. Kako su institucije ostale neme na navode o izbornoj krađi, građani/ke Beograda su odlučili da odgovore traže na ulici. Iz večeri u večer rasle su tenzije koje su 24. decembra kulminirale brutalnim nasiljem policije prema građanima/kama. Protestni skup se 24. decembra nakon RIK-a nastavio ispred zgrade Skupštine grada kada su poslanici/e opozicionih partija pokušali da uđu u zgradu. Njihov ulazak sprečile su jake policijske snage koje su obezbeđivale zgradu Skupštine. Ubrzo je grupa muškaraca, sa kapuljačama na glavama, gađala kamenicama ulaz. Koalicija „Srbija protiv nasilja” saopštila je da je reč o huliganima koje je vlast podmetnula kako bi izazvala nered na protestu. Policija je zatim bacila dimne bombe i biber sprej na okupljene i krenula je u razbijanje protesta. Na video snimcima i fotografijama zabeleženi su brojni primeri nasilničkog ponašanja policije prema demonstrantima, a u policijskom jurišu povređeno je više osoba. Više novinarskih ekipa napadnuto je tokom protesta. Uhapšeno je i 38 osoba među kojima je i 4 studenta, a koje su naoružane osobe uvele u civilni automobil.

Grupa organizacija okupljenih oko Platforme Tri slobode osudila je nasilje policije i pozvala na hitnu reakciju nadležnih u osudi policijske brutalnosti koja predstavlja grubo kršenje fundamentalnih principa pravne države, u kojoj bi policija trebalo da predstavlja servis građana/ki, a ne sredstvo represije. Iz Komiteta pravnika za ljudska prava (YUCOM) su u saopštenju povodom nesrazmerne upotrebe sile prema građanima/kama na protestu pozvali sve nadležne institucije, pre svega javno tužilaštvo i Zaštitnika građana da „hitno i bez odlaganja ispitaju srazmernost upotrebe sredstava prinude”. O represivnom postupanju policije se govorilo i pre samog protesta 24. decembra. Nekoliko dana pre protesta ispred Skupštine grada, provladini tabloidi objavili su snimak mladića koji navodno priznaje da ga opozicioni političari plaćaju za izazivanje nereda. Mladić, koji je na snimku vidno uplašen, je kasnije izjavio da ga je policija maltretirala i od njega iznudila pomenutu izjavu, što je grubo kršenje prava pritvorenog lica. Zloupotreba policije i pravosudnih organa u političke svrhe apsolutno je neprihvatljiva, a relevantni organi bi trebalo da preduzmu akcije kako bi se očuvala vladavina prava, bezbednost i prava protestanata, i integritet demokratskih procesa u Srbiji, a ne da čine sve suprotno od toga. Mladi, uhapšeni na dan protesta, i dalje prolaze kroz sudske procese čiji krajnji ishod može da ima dugotrajne posledice po mlade ljude koji tek treba da izgrade svoj život u Srbiji. Studentu Dimitriju Radovanoviću, koji je uhapšen 24. decembra, kućni pritvor ukinut je tek 9. februara 2024. godine. Kako je protiv njega podignut optužni predlog zbog nasilničkog ponašanja, njegova borba sa represivnim merama države protiv onih koji protestuju se i dalje nastavlja. Još jedan od uhapšenih je i student slikarstva, Dimitrije Popovski, koji se, prema poslednjim javno objavljenim informacijama i dalje nalazi u kućnom pritvoru. Dimitrije se tereti za dva teška krivična dela: pokušaj rušenja ustavnog poretka i nasilničko ponašanje. Represivne mere kojima su studenti uhapšeni na dan protesta izloženi predstavlja odgovor države na svaki vid kritike kojoj je izložena.

Izbori održani 17. decembra 2023. godine pokazali su da je demokratija u našoj zemlji ozbiljno ugrožena, a da se ljudska prava krše sve brutalnije i otvorenije bez ikakvog preuzimanja odgovornosti nadležnih organa i bez reperkusija po one koji to nasilje sa svojih pozicija moći podstiču. Sve što se dešavalo pre, ali i što se dešava nakon izbora, naročito od kada je Evropski parlament usvojio rezoluciju u kojoj se konstatuje da izbori u Srbiji „nisu bili poštteni” i da je neophodno sprovesti nezavisnu međunarodnu istragu, ukazuje na sve autoritarnije metode kojima se SNS koristi kako bi sačuvala vlast. Na meti se ne nalaze samo predstavnici/e opozicije, već i građani/ke koji na bilo koji način javno iznesu svoje neslaganje sa politikama i odlukama lokalnih i državnih funkcionera/ki i koji ukazuju na sve zloupotrebe, korupciju i druge štetne i nezakonite prakse nosilaca vlasti. Povrede ljudskih prava tokom izbora indikator su narušenih demokratskih vrednosti i principa što dovodi u pitanje legitimitet celokupnog izbornog procesa i temelje na kojima se zasnivaju kasnije konstituisanje Narodne skupštine i formiranje Vlade Republike Srbije. Takođe, raste i opravdana zabrinutost za budućnost osnovnih sloboda građana/ki, koje su i pored ustavnih i zakonskih garancija u potpunosti nezaštićene i prepuštene odlukama nosilaca političke moći u zemlji.